

לקוטי אמרים

מ"מ הגהות
והערות קצרות
רעז

פרק מב והנה במ"ש לעיל בענין יראה תתאה
יובן היטב מ"ש בגמ' על פסוק
ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה
את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי
והנה במ"ש לעיל
(פמ"א). מ"ש בגמרא
(ברכות לג:). ע"פ (דברים
'י' יב'). אטו יראה מילתא
(כ"ה גירסת הע"י ויל"ש).

בש"ס "יר"ש". לעיין בד"ס). זוטרתא היא אין לגבי כו' (בש"ס איתא זוטרתא היא והא
אר"ח משום רשב"י אין להק' בבית גנזיו אלא אוצר של יר"ש שנאמר כו' אין לגבי כו'.
ולא הובא כאן וגם לא רמזו בתיבת "כו" כי אינו נוגע לענינא דפרקין כלל. ועיין כה"ג
רפ"א רשעים יצה"ר שופטן בינונים זו"ו כו' אף שבש"ס איתא יצהר"ש שנא' כו'. ויש
להמתיק בזה – ויתורצו ג"כ קושיות המפרשים דהו"ל להקשות אקרא דועתה ולא
אמימרא דר"ח הכל בידי שמים כו', גם דיכול להקשות קראי דועתה גו' ויראת ה' היא
אוצרו אהדדי – דבש"ס רצה להוכיח דיראה מילתא רבתי הן מצד השואל הן מצד
הנשאל. ומצד הנשאל א"צ לראי', דמעשים בכ"י יוכיחו, ועל"ק דצריך יגיעת נפש
ויגיעת בשר ע"ז. ועפ"ז יתוקם ג"כ קרא דהיא אוצרו דקאי על האדם וכדפ"ל ג"כ שבת
לא. ולהוכחה דגם מצד השואל דבר גדול הוא הובאה מימרא דאין להק' כו', דיר"ש
הוא בבית גנזיו של הק' וא"כ בפרקין דמדבר בעבודת האדם לא הובא זה כלל).

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פננחים

כו"ה⁴, וגם: דיכול להקשות דקראי ד"ועתה גו' שואל
מעמך גו' ליראה" (שהיראה תלוי' באדם) ו"יראת
ה' היא אוצרו" (של הקב"ה) סתרי אהדדי⁵ –
דבש"ס רצה להוכיח דיראה מילתא רבתי –
הן מצד השואל (הקב"ה) והן מצד הנשאל (האדם).
והנה, מצד הנשאל – אין צריך לראי' שיראה
היא מילתא רבתי, דמעשים בכל יום יוכיחו, ועיין
לקמן בפרקין דצריך יגיעת נפש ויגיעת בשר על
זה. ועפ"ז יתוקם ג"כ קרא ד"יראת ה' היא אוצרו",
דקאי על האדם⁶, וכדפירש ג"כ בשבת לא, א'⁷.
ולהוכחה דגם מצד השואל דבר גדול הוא –
הובאה המימרא דאין להקב"ה בבית גנזיו אלא
אוצר של יראת שמים כו', דיראת שמים הוא בבית
גנזיו של הקב"ה⁸.
וא"כ בפרקין דמדבר בעבודת האדם (מצד
הנשאל) – לא הובא זה (שיראת שמים הוא בבית
גנזיו של הקב"ה) כלל.

(4) חדא"ג מהרש"א שם. עיין יעקב לע"י שם. (5) הרי"ף
בעין יעקב שם. (6) ובמילא מתורצת קושיא הב' –
דכיון שהפסוק "יראת ה' היא אוצרו" קאי על האדם, אינו
בסתירה להפסוק "ועתה גו' שואל מעמך גו' ליראה גו'".
(7) ושם (ובפרש"י): "מאי דכתיב והי' אמונת עתיך וגו'
(אמונת זה סדר זרעים וכו', ואפ"ה יראת ה' היא אוצרו
הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון)
. . בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת
באמונה קבעת עתים לתורה . . ואפ"ה אי יראת ה' אוצרו
אין כו"ה. (8) ובמילא מתורצת קושיא הא' – כי הקושיא
"אטו יראה מילתא זוטרתא היא" מצד השואל, היא (לא
על הפסוק שבו מדובר אודות הנשאל, אלא) על המימרא
ד"ר' חנינא "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

והנה במ"ש לעיל: פמ"א.
מ"ש בגמרא: ברכות לג, ב.
על פסוק: דברים י' יב'.

אטו יראה מילתא: כן היא ("יראה") גירסת
העין יעקב ויל"ש¹. ובש"ס: "יראת שמים". לעיין
בדקדוקי סופרים².

זוטרתא היא אין לגבי כו': בש"ס איתא "אטו
יראת שמים מילתא זוטרתא היא, והא אמר ר' חנינא
משום ר' שמעון בן יוחי אין לו להקב"ה בבית
גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר כו', אין
לגבי כו"ה. והטעם שלא הובא ענין זה כאן, וגם לא
רמזו בתיבת "כו" – כי אינו נוגע לענינא דפרקין
כלל. ועיין כהאי גוונא לעיל רפ"א: "רשעים יצה"ר
שופטן בינונים זה וזה כו" – דאף שבש"ס איתא
"יצה"ר שופטן שנאמר כו", מ"מ, לא רמזו בתיבת
כו', כי הקרא דרשע אין שייך כלל לענינא³.

ויש להמתיק בזה

– ועפ"ז יתורצו ג"כ קושיות המפרשים דהוה
ל' להקשות "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא
היא", אגופא דקרא ד"ועתה ישראל מה ה' אלקיך
שואל מעמך כי אם ליראה גו" (דהלשון "כי אם
ליראה" משמע שאינו מבקש ושואל ממך רק דבר
קטן שהיא היראה), ולא הוצרך להקשות זה אמימרא
ד"ר' חנינא "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים

(1) עה"פ (רמז תתנד). – ובמק"א (לקו"ש חט"ז ע'
307 הערה 69) מוסיף ש"כ"ה בחדא"ג. עיין יעקב.
ועוד. (2) בדקדוקי סופרים הובא עוד מקומות שבהם
הגירסא היא "יראה". (3) ראה בארוכה מ"מ הגהות
והערות קצרות" שם (לעיל ע' כב).

דלכאורה (כשאתה פותח קודם שתעיין בה. ערוך ערך כאור. כתובות נד.). **משרע"ה** כי הוא מז' **רועים** (סוכה נב: ענינים בדא"ח: תו"א ת"ר מצות נ"ח. ובתו"א ועשית

משה מילתא זוטרתא היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך

בגדי קדש ובהוספות ואתה תצוה רס"ב. לקו"ת בהעלתך רס"ב. במד"ס הב' ס"ג. גפטא. שאהרן הוא מז"ר. וצע"ג דלא נמנה בש"ס ויל"ש במנין ז"ר, אף שהוא משלשת הרועים – תענית ט'. – ואואפ"ל דנכלל באברהם דשייכים זל"ז וכמ"ש בתו"א ולקו"ת שם – לעיין ביפ"ע). **הוא כללות כולם** (להעיר מירוש' סנה' י' סה"א ואין רועה אלא משה מאו"א מ' נה' הוא כולל כל ההיכלות כו'). **ונק' ר"מ** (מורגל בזהר. לדוגמא).

<p>מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים</p> <p>דלכאורה: כשאתה פותח קודם שתעיין בה (ערוך ערך כאור. הובא בכתובות נד, א על הגליון). משרע"ה כי הוא מז' רועים: סוכה נב, ב ("דוד באמצע אדם שת ומתושלח מימינו אברהם יעקב ומשה משמאלו").</p> <p>ענינים בדא"ח: תו"א דרושי חנוכה ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה⁹.</p> <p>ובתו"א תצוה ד"ה ועשית בגדי קודש¹⁰, ובהוספות לתו"א ד"ה ואתה תצוה רס"ב¹¹, לקו"ת ד"ה בהעלותך את הנרות רס"ב¹², ד"ה וידבר גו' במדבר סיני הב' ס"ג¹³, וד"ה אלה מסעי הב' ס"ג (ג' פט, א) – איתא שאהרן הוא מז' רועים¹⁴. וצע"ג דלא נמנה בש"ס ויל"ש¹⁵ במנין ז' רועים, אף שהוא משלשת הרועים שנזכרו בתענית ט, א. ואולי אפ"ל דאהרן לא נמנה בפ"ע, לפי שנכלל באברהם, דאברהם ואהרן שייכים זה לזה, וכמ"ש בתו"א ולקו"ת שם¹⁶.</p> <p>לעיין ביפה עינים¹⁷.</p> <p>הוא כללות כולם: להעיר מירושלמי סנהדרין פ"י סה"א: "ואין רועה אלא משה". מאו"א אות מ' ס' נה': הוא כולל כל ההיכלות כו'. ונקרא רעיא מהימנא: לשון המורגל בזהר. לדוגמא</p>	<p>מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים</p> <p>לקוטי פירושים</p> <p>כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה: ראה תקו"ז תס"ט: אתפשטותא דמשה בכל זרא וזרא . . עד שתין ריבוא – הובא לקמן פמ"ד² לגבי הארת משה "בנפשות כל בית ישראל". וראה גם אגה"ק סו"ס זך.</p> <p>(לקוטי ביאורים בספר התניא ע' רסא לקו"ש חכ"ו ע' 7 הערה 61)</p> <p>וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א (ושם: "בזהר בהעלותך". וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ.</p> <p>(לקו"ש חכ"ו ע' 472 הערה 63)</p> <p>ומשרע"ה הוא כללות כולם: ומ"ש בגמרא³ "דוד באמצע", ובחדא"ג מהרש"א שדוד הוא העיקר – ה"ז רק לאיזה ענינים, אבל לא בהנ"ל דמשה הוא כללות כולם, ועדמ"ש בירושלמי סנהדרין פ"י סוף ה"א אין רועה אלא משה.</p> <p>(לקו"ש חכ"ו ע' 193)</p> <p>ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל: הפירוש "רעיא מהימנא" כאן – שמפרנס הדעת, ולא שמפרנס האמונה. ומ"ש בתו"א⁴ שמפרנס את האמונה ע"י שממשיך דעת ה' – זהו עוד פירוש וענין, אשר אדה"ז כאן אינו מזכירו כלל, וכמדומה גם לא מרמזו (ומטעם המובן, כי כאן נוגעת השייכות למדות (וכהדיוק: הוא כללות כולם, ובפרט) ליר"ת, איך ד"זוטרתא היא", ולא בנוגע</p>
---	---

(1) קיב, רע"א. קיד, רע"א. (2) סג, א. (3) סוכה נב, ב. (4) משפטים עה, ב.

(9) ושם (לג, ד): "רועה יש בו ב' פירושים. הא' לשון מפרנס לאחרים . . והב' שהוא רועה את עצמו ר"ל שמתפרנס . . וכן בענין השבעה רועים יש ב' בחי' אלו, כי הן המפרנסים כנ", אברהם באהבה . . ומרע"ה משפיע בחי' דעת . . ויעקב משפיע רחמים. ואמנם הנה עי"ז שמפרנסים לכנס"י הם מתפרנסים ג"כ . . נמשך תוספת אור וגילוי מא"ס ב"ה בהמדות עליונות שהם שרש בחינת הרועים וכו'". (10) פב, א. (11) קי, ג. (12) בהעלותך כט, ג. (13) במדבר ג, א. (14) המקור על זה – ראה מכתב רבינו באגרות-קודש חי"ח ע' תקנ"ג. (15) מיכה – רמז תקנ"ב (בסופו). (16) בתו"א ד"ה ועשית בגדי קודש, ובלקו"ת ד"ה בהעלותך את הנרות – שמבאר ההפרש במדת האהבה והחסד דאברהם ודאהרן. (17) ביפה עינים לסוכה שם – ליתא גירסא אחרת.

לקוטי אמרים

נמ

מ"מ הגהות
והערות קצרות
ועט

בח'י הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי
השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת
משרע"ה המושרשת בדעת העליון שב"ס דאצילות
המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע
כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין
מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי
הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה'
ולעברו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת
כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדו בלב שלם ונפש
חפצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו
לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו' אך עיקר
הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדולת ה' מפי
סופרים ומפי ספרים אלא העיקר הוא להעמיק דעתו
בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחזק ואומץ הלב
והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר
אמין וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה
בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא
לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו' ובה זה ומדה זו
לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה
מנשמת משרע"ה רק מאחר שנתלכשה הנפש בגוף
צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת.

[118]

לקוטי פירושים

לאמונה). ובמילא מפרש ד"מהימנא" הוא
התואר (וטפל) ל"רעיא", ולא להיפך, אשר
רעיא הוא הטפל (ומשמש ומפרנס) למהימנא.

(לקוטי ביאורים בספר התניא ע' רטב)

בכל דור ודור יורדין ניצוצין
מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש
של חכמי הדור עיני העדה: וראה תקו"ז
שם. חולין צג, א ובפרש"י (וש"ג): משה
שפיר קאמרת. תו"א יתרו סח, ג. סט, ג.

(לקו"ש חכ"ז ע' 7 הערה 62)

ה"ניצוצין מנשמת משה רבינו ע"ה"
מתלבשין לא רק בנפש, אלא גם בהגוף של
חכמי הדור.

ועוד יתור בזה - שמדייק הסדר "בגוף

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים

עיני העדה: ע"ד במדבר טו' כד' ("מעיני העדה").

ללמד דעת את העם: ע"ד .

כמ"ש: דברי הימים-א כח' ט'¹⁸.

הוא אומר: בירמי' לא' לג': "ולא ילמדו עוד איש את
רעהו ואיש את אחיו לאמר גו". הובא בהקדמה לתניא¹⁹.

להעמיק דעתו כו': להעיר משינוי הלשון דספ"ג:
"שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע מחשבתו
בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה כו".

כנודע: עיין לעיל ספ"ג.

כמו והאדם: בראשית ד' א'.

כפולה ומכופלת: להעיר מביטוי זה לעיל פל"ג לו'²⁰ .

18) ושם: "ובנפש חפצה" (מלקו"ש ח"ז ע' 337 הערה 46).
19) ראה גם "הערות ותיקונים בדא"פ" כאן: "בירמי' לא, לג':
ילמדו עוד איש. וכ"ה בהקדמת התניא". 20) ראה גם "מ"מ
הגהות והערות קצרות" שם (לעיל ע' רה. ריט).

ונפש" - שלא נאמר שההתלבשות בגוף היא לא באופן ישר, כי אם ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא
- בלא ממוצע דנפשם, וע"ד כמו בגוף מרע"ה, ניצוץ מרע"ה מלוכש ישר בגוף החכם.

[ובזה יומתק במאמר רז"ל: "משה שפיר קאמרת", שכל חכם נקרא בשם משה - דקרי לי' משה גם מצד

הגוף].

(שיעורים בספר התניא ע' 558 הערה 5. אגרות קודש חכ"ז ע' שיד בהערה)

כמש"ל (פכ"ט). **הזהר** (ח"ג קסח.). **תכבד עלי' העבודה** (ע"ד שמות ה' ט.). **א"ח ס"א** (ס"א בהגהה בשינוי וקצור ל'. לעיין הל' בטור וש"ע אדה"ז. **והביאו ג"כ בשו"ע** שלו מהד"ת ס"א סוס"ה - צ"צ). **בס"ח סל"ה** (לעיין שם). **מחשבתו . . . תגיע אליו** (ע"כ בל' נקבה וקאי אנפש ועתה ל"ז וקאי אאדם. **וצ"ע טעם השינוי**). **היר"ת הנ"ל** (פמ"א). **וכמשארז"ל** (מגילה ו:). **וכדכתיב** (משלי ב' ד-ה').

האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמש"ל בשם הזהר הגופא דלא סליק ביה נהורא הנשמתא מבטשין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ"ש שם. והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה' כמ"ש בש"ע א"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול מ"ה הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות דיי"ס דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה ובפרט אם הושמאה בחמאת נעורי' שהעונות מבדילים כו' וכמ"ש בס"ח סי' ל"ה ומ"מ בקושי ובחזק' שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק בגדולת ה' שעה גדולה בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה הנ"ל וכמשארז"ל יגעתו ומצאתי תאמין וכדכתי' □

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים
כמש"ל: פכ"ט.
הזהר: ח"ג קסח, א.
תכבד עלי' העבודה: ע"ד שמות ה' ט' ("תכבד העבודה על האנשים").
א"ח סימן א': ס"א בהגהה²¹ - והעתיקו אדה"ז בשינוי וקצור לשון. לעיין הלשון בטור וש"ע אדה"ז²². **והביאו ג"כ בשו"ע שלו מהד"ת ס"א סוס"ה** - הגהת הצ"צ²³.
בס"ח סי' ל"ה: **לעיין שם** מחשבתו . . . תגיע אליו: **עד כאן כתב בלשון נקבה**, "ליגע מחשבתה . . . יגיע אלי' כו'", **וקאי אנפש, ועתה כותב בלשון זכר, וקאי אאדם. וצ"ע טעם השינוי.** היראה תתאה הנ"ל: **פמ"א. וכמשארז"ל: מגילה ו, ב. וכדכתיב: משלי ב' ד-ה'.**

לקוטי פירושים

להעמיק דעתו . . . ולהתבונן בגדולת ה' . . . בודאי תגיע אליו . . . היראה: אין הכוונה שההשגה (שע"י ההתבוננות) מביאה ליראה - כי, אהבה תלוי' בהשגה, משא"כ יראה, כיון ששרש הביטול דיראה, גם יראה תתאה, הוא הביטול עצמי שמצד עצם הנשמה שלמעלה מהשכל, אי אפשר להגיע אלי' ע"י התבוננות? - אלא שבכדי "לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בכינת הלב . . . בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן"⁶, הנה גילוי זה הוא ע"י הדעת, "שהדעת הוא המקשר מצפוני כינת הלב אל בחי' גילוי" (כדלקמן בפרקיו).

(סו"ט מלוקטו ז"א ע' רנ"ד והערה 22)

ולא תוכל למצוא במחשבתה האלקות כ"א בקושי ובחזקה: לשון הספר חסידים, וכן לקמן.

(שיעורים בספר התניא ע' 562 הערה 10)

21) ושם: "כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתור איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד הש"י ובושתו ממנו תמיד". (22) בטור - לא נתפרש כל זה. בשו"ע אדה"ז: "כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול מ"ה הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו, כמ"ש אם יסתור איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד ה' ובושתו ממנו תמיד". (23) נדפסה ב"קיצורים והערות לספר התניא" ע' לח.

6) ראה סו"ט ועתה ישראל תע"ב (המשך תע"ב ח"א ע' צג), דאהבה "תלוי' בהשגה", ויראה היא "מכח העצמי שבנפש". (7) להעיר מהמשך תע"ב ח"א פקע"ז (ע' ססב), שכיון שיראה היא ביטול, באים לזה דוקא ע"י "הכרה והרגש דעצם הדבר" - והרי מובן, שההכרה באלקות "בעצם הדבר" הוא דוקא ע"י גילוי הנשמה. (8) ויש לומר שהוא ע"ד הנ"ל ששרש היראה הוא בעצם הנשמה.

היראה וההכנעה בפחד ה' ובושתו ממנו תמיד". (23) נדפסה ב"קיצורים והערות לספר התניא" ע' לח.

לקוטי אמרים

מ"מ הגהות
והערות קצרות
רפא

בתחתיות הארץ (ע"ד תילים סג' י'). אוצר של יר"ש (ל' הש"ס ברכות לג:). המסותרת הנ"ל (בפמ"א). בבחי' יר"ח (חלוק יר"ח יר"א בקונ' העבודה ב-ג'). משך זמן מה ממש (צ"ע כונת תיבת "ממש"). ומביט – ומבין (בשינוי סדר: נוסח ארשת דר"ה ויוהכ"פ). ומבין – מעשהו (ע"ד תילים לג' טו'). ובוחן כליותיו ולבו (ע"ד ירמי' יא' כ'). וכמרו"ל (אבות ב' א'). אין לו דמות הגוף (להעיר מלקו"ת ג"פ בראשו).

אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' פי' כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה כך צריך להפוך ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בכינת הלב של כל אדם מישראל שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן והיא היראה הטבעית המסותרת הנ"ל רק שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא להיות סור מרע במעשה דבור ומחשבה צריך לגלותה ממצפוני כינת הלב שלמעלה מהזמן להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח להעמיק בה מחשבתו משך זמן מה ממש עד שתצא פעולתה מהכה אל הפועל ממש דהיינו להיות סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה מפני ה' הצופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו ובוחן כליותיו ולבו וכמאמר רז"ל הסתכל בשלשה דברים כו' עין רואה ואוזן שומעת כו' וגם כי אין לו דמות הגוף הרי אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו ביתר שאת לאין קץ גלוי וידוע (בכ"מ. לדוגמא מגילה ג' נוסח אתה זוכר. להעיר מתו"א ד"ה ארדה נא).

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים
בתחתיות הארץ: ע"ד²⁴ תילים סג' י'.
אוצר של יראת שמים: לשון הש"ס – ברכות לג,
ב.
המסותרת הנ"ל: בפמ"א.
בבחי' יראת חטא: החילוק דיראת חטא ויראת
אלקים – נתבאר בקונטרס העבודה פ"ב-ג²⁵.
משך זמן מה ממש: צ"ע כונת תיבת "ממש"²⁶.
ומביט – ומבין: בשינוי סדר: נוסח "ארשת"
בתפלות דר"ה ויוהכ"פ ("מבין ומאזין מביט ומקשיב").
ומבין – מעשהו: ע"ד תילים לג' טו' ("המבין אל
כל מעשהו").
ובוחן כליותיו ולבו: ע"ד ירמי' יא' כ' ("בוחן
כליות ולב").
וכמרו"ל: אבות פ"ב מ"א.
להעיר מלקו"ת לג"פ בראשו²⁷.
גלוי וידוע: בכ"מ. לדוגמא: מגילה ג, א ("גלוי וידוע לפניך").
להעיר מתו"א וירא ד"ה ארדה נא²⁸.

לקוטי פירושים
בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה:
ומזה מובן, שבודאי יגיע גם – ועוד לפנ"ז –
להסרת ההבדלה "שהעוונות מבדילים", היינו,
שישוב בתשובה עליהם.
ולהעיר משו"ע אדה"ז מהדורא תניינא –
שבה הענינים מבוארים (גם בגילוי) בפרטיות
ובפנ"י יותר – שמוסיף על הכתוב בשו"ע (הנ"ל
בתניא, והועתק במהדורא קמא דשו"ע אדה"ז):
"ואם לא יגיע אליו מיד, יעמיק הרבה בענין זה
עד שיגיע אליו, וגם ישוב בתשובה שלימה על כל
עונותיו שהם המונעים מהגיע אליו היראה".
(שם ע' 563 והערה 12)

24 כי שם הוא באופן בלתי רצוי. 25 ושם: "יראת חטא . . שירא לעשות כל דבר שהוא נגד הוי' ורצונו ית' . . ויראת אלקים היא בהתגלות יותר מיראת חטא, והיינו שיש בזה יותר הרגש אלקי הבא ע"י איזה התבוננות באלקות" (פ"ב). "יראת חטא עיקרה הוא לסו"מ . . ויר"א היא לקיום המצות בכלל . . יראת חטא הוא שקיום המצות הוא מצד יראת החטא ואינו נרגש בזה כ"כ האלקות ושהן מצוותיו ית', ויראת אלקים הוא שקיום המצות הוא מצד . . יראת האלקים שבו שנגש בו יותר האלקות ושהן מצוותיו ית' . . יש כאן התגלות אלקי שנגש האלקות והיראה היא יראת אלקית" (פ"ג). 26 ראה גם "הערות ותיקונים בדא"פ"פ כאן: "צ"ע הכוונה בזה". 27 ושם (נדפס לאח"ז באוה"ת בראשית (כרך ו') תתרכג, ב): "כנוסח אין לו דמות הגוף ולא גוף, וידוע הקושיא . . דכיון שאין לו דמות הגוף מכש"כ שאינו גוף . . אך הענין הוא כי האצ"ל נק' גופא, ובי"ע הם בחי' דמות הגוף זה . . ולכן לא מבעי שבי"ע אינם בערך כו', והיינו שאין לו בחי' דמות הגוף, אלא גם אצ"ל כלא חשיב, והיינו, ולא גוף". 28 ושם (יד, ד): "יש להקדים

לקוטי אמרים

כמ"ש כי (דה"א כט' יד'). וז"ש וגם (נוסח אתה זוכר). הרמב"ם (עיין יסוה"ת פ"ב ה"ט י'). בפרד"ס (בלא סימן דר"ת "פרדס" וכמוש"כ בהג' פ"ב ובשהיה"א פ"ז). לשכך את האזן (ל' מכליתא תנחומא ויל"ש שמות יט' יח'. ל' המלך [120] כמ"ש הרמ"ק בפרדס] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצעריו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם שזכה).

מראיית העין ושמיעת האזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו ובעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם וזה חכמי הקבלה כמ"ש הרמ"ק בפרדס] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצעריו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם שזכה).

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים
כמ"ש כי: דברי הימים-א כט' יד'.
וז"ש וגם: נוסח "אתה זוכר".

לקוטי פירושים
עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו . . . וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם כו': כמ"ש "וכל מה שמתפעל בהם" – צריך להבין: (1) זה כבר נאמר לפני' ("כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו"). (2) בזה צריך להיות הלשון "נפעל" [פירוש "מתפעל" – ראה לקמן (ע"ב) כמה פעמים].

הרמב"ם: עיין הל' יסוה"ת פ"ב ה"ט י'²⁹.
בפרד"ס³⁰: צ"ל בלא סימן דר"ת – "פרדס", וכמוש"כ בהגהת פ"ב ובשער היחוד והאמונה פ"ז. לשכך את האזן: לשון מכליתא תנחומא ויל"ש עה"פ שמות יט' יח'. "לשכך" – לשון "חמת המלך שזכה"³¹.

ולוא דמסתפינא, אפשר לומר שכאן טעות הדפוס, וצריך להיות: "כל מה שמתפעל מהם"⁹ (וקאי על האדם בכללותו). ואז יתאים למש"כ לקמן (רע"ב) ש"אין המשל דומה לנמשל כלל" ("כי נפש האדם . . . מתפעלת ממאורעי הגוף . . . אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם וכו').

לשון השגור בדחז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם*, גלוי וידוע דייקא . . . ידיעתו ית' שידוע כל העולמות ופרטיהן אין הענין שדעתו מתלבשת ונתפסת בזה אלא ע"ד גלוי וידוע שהכל גלוי וידוע לפניו ית' ממילא וא"צ להיות נתפס ומתלבש בהדבר כו', עיי"ש. (29) בה"ט: "כל הנמצאים . . . הכל מכח אמתתו נמצאו ולפי שהוא יודע עצמו . . . הוא יודע הכל כו". ובה"י: "הקב"ה מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו . . . הוא ודעתו וחייו אחד . . . לפיכך אינו מכיר הברואים ויודעם מחמת הברואים כמו שאנו יודעין אותם אלא מחמת עצמו ידעם, לפיכך מפני שהוא יודע עצמו יודע הכל שהכל נסמך לו בהיותו". (30) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובמהדורא זו תוקן ע"פ מ"ש ב"הערות ותיקונים בדא"פ". (31) אסתר ז, יו"ד.

(שם ע' 567 הערה 16)

אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינוייו ולא מהעולם עצמו: "מהעולם עצמו" קאי (לא על בריאת העולם, אלא) על המציאות (מהות ועצמות) של העולם – מתאים למש"כ במשל (לעיל סע"א) "מהותם ועצמותם" (שהרי הבריאה, אינה שייכת במשל כלל, כי אין

* ובמק"א (לקו"ש ח"י"ח ע' 197 הערה 11) כותב רבינו: ולהעיר ממרז"ל כמ"מ: גלוי וידוע לפני (שבת נה, א. ועוד) – ובאם לא הי' אדה"ז מעתיק כאן הסיים "מי שאמר והי' העולם", הי' כולל גם מחז"ל אלו. וי"ל שמרמז בזה עוד זוגמא וראי' מאמרם "שאמר והי' העולם" (ולא – "שמהוה העולם". ועי' החילוק בין "ציווה ונבראו" ו"ברא אלקים". – תו"א מג"א צו, ג). ועוד ענין – שאפילו בדרגת דהתהוות עולמות – גי'כ ישנו האופן ד"גלוי וידוע".

(9) להעיר שכן הוא ("מהם") גם במהדורא קמא דספר תהניא (ע' שנג). – המ"ל.

מאמינים בני מאמינים
(ע"ד שבת צז).
ואומרים (בתפלה). וכל
צעדיו יספור (ע"ד איוב
לא' ד'). לתלמידיו כנ"ל
(פמ"א). וז"ש הכתוב
(דברים י' יב'). יר"ת
הנ"ל (פמ"א ופירקין).
היא כנ"ל (בפרקין).
כידוע לי"ח ().
כשישן אין שום יראה
ממנו (להעיר מש"א
כו').

ושינויו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום
שינוי ח"ץ והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר
האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים
בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה
הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"כ: והנה
כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה
גדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים
ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא
כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוהן כליותיו ולבו
וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו
היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו
בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סור מרע
ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ץ
עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן
זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את
ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה
לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה
תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל
נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתי היא כנ"ל
ושהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי
במחשבה ממש כידוע לי"ח ועוד זאת יזכור כי כמו
שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימותו וחיותו
ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה
פנימותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני
השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע
שחיותו מלוכש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא
את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל

כ

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים

מאמינים בני מאמינים: ע"ד שבת צז, א³².
ואומרים: בתפלה.
וכל צעדיו יספור: ע"ד איוב לא' ד' ('וכל צעדיו יספור').
לתלמידיו כנ"ל: פמ"א.
וז"ש הכתוב: דברים י' יב'.
יראה תתאה הנ"ל: פמ"א ופירקין.
היא כנ"ל: בפרקין.
כידוע לי"ח: .
כשישן אין שום יראה ממנו: להעיר משמואל א'
כו'³³.

32) לענין האמונה בהבטחת הקב"ה. (33) ושם, שכאשר
דוד הסתתר מפני שאול ברדפו אחריו, הנה כאשר שאול הי'
שוכב ישן - לא פחד דוד ממנו, ובא אל שאול אל המחנה,
ולקח את החנית ואת צפחת המים מראשותי שאול, והי' יכול
להורגו כו'.

לקוטי פירושים

הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם
בהנמשל לשוללו).

(שם נ' 569 הנרה 19)

בכל עת ובכל שעה: לכאורה אין
הכרע אם מוסב למעלה - "כשיחזור
ויתבונן כו' בכל עת ובכל שעה", או למטה
- ש"בכל עת ובכל שעה יהי' סור מרע
וכו". אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע
להיות בינוני, ומבאר שזה במעשה דבור
ומחשבה - מסתבר יותר שגם כאן הכוונה
שמוסב למטה.

(שם נ' 571 הנרה 21)

לקוטי אמרים

וגם נראה בראיית העין שהם במלים לאורו ית' בהשתחואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארו"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחיים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחיים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד:

צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלוכש בהם להחיותם* ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההתגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא

הגהה (קוי הר"ת וחצעג"ל מיותרים כנ"ל פ"א ז'). כמארו"ל (ב"ב כה.). ע"פ (נחמי' ט' ו'). שרים רבים ונכבדים (ע"ד במדבר כב' טו'). תפול - ופחד (ע"ד שמות טו' טז'). בין שהוא ערום (להעיר מסנה' פ"ב מ"ה).

<p>לקוטי פירושים</p> <p>הגהה: בהגהה מתבאר ענין חדש וצדדי¹⁰ מה שאינו מדבר בו כלל בפנים. בפנים כולל כלל שכאו"א מילתא זוטרתי הוא אצלו לדעת את ה' ומחוייב להשתדל בזה, והביאור הוא רק בזה איך שמזה יבוא ליראה. ובהגהה מסביר שגם אם ישנה מציאות שאינו מכיר את המלך כלל, אעפ"כ תפול עליו אימה ופחד.</p> <p>(אגרות קודש ח"ג ע' 87)</p>	<p>מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים</p> <p>הגהה: קוי הר"ת וחצאי עיגול³⁴ - מיותרים, כנ"ל פ"א ז'³⁵.</p> <p>כמארו"ל: ב"ב כה, א.</p> <p>ע"פ: נחמי' ט' ו'.</p> <p>שרים רבים ונכבדים: ע"ד במדבר כב' טו' (בנוגע לבלק).</p> <p>תפול - ופחד: ע"ד שמות טו' טז' ("תפול עליהם אימתה ופחד").</p> <p>בין שהוא ערום: להעיר מסנהדרין פ"ב מ"ה - שהמלך "אין רואין אותו . . כשהוא ערום".</p>
<p>כשנכנס לחצר המלך: שאין זה המקום שבו נמצא המלך בגילוי לגמרי, ולא מקום כסא המלך וכו'. ודוגמתו בנמשל - עוה"ז, שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך.</p> <p>(שיעורים בספר התניא ע' 575)</p>	<p>34) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובמהדורא זו תוקן ע"פ מ"ש ב"ה הערות ותיקונים בדא"פ לפ"א. 35) לעיל ע' כו. סז.</p>

שרים רבים ונכבדים משתחיים לאיש א': מ"ש "לאיש" סתם - כי כן הוא בחיצוניותו, שהרי הנכנס לחצר המלך אינו רואה חילוק.

(טז)

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש . . בלבושים רבים: מקשה שאין המשל דומה לנמשל, דמשל הלבושים מגלים ענין המלך, אבל בנמשל הם מסתירים וסותרים לענין המלכות. ותמהני עליו, שהרי אדה"ז גופא מעיר על זה, וכותב "אלא העיקר הוא כו' להיות קבוע כו' אשר כל מה שרואה כו' הם לבושים החיצונים של המלך כו'".

(אגרות קודש טז)

בין שהוא ערום: להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין: "אין רואין אותו . . כשהוא ערום".

(שיעורים בספר התניא ע' 576 הערה 25)

וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה: דלכאורה קשה שבפל"ג נתבאר שדחבוננות זו היא ענין האמונה, וכן בפרק זה

10) בהגהות באים ענינים שאינם נוגעים כ"כ להבנת המבואר בפנים, שאינם אלא ראי' למש"כ בפנים, תירוץ על מש"כ בפנים, וכיו"ב.

לקוטי אמרים

מ"מ הגהות
והערות קצרות

רפה

המאמן ידיו (ע"ד שבת קג:). ידיו וכו' (צ"ע כונת תיבת "וכו"). לשון חז"ל (עיין ברכות פ"ב מ"א ועוד). כענין שום (דברים יז' טו'). כמ"ש במ"א (). במ"א וכו' (צ"ע כונת תיבת "וכו"). עלינו וכו' (פמ"א).

ועייג"כ פמ"ט). כמ"ש במ"א ().

לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'. וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

122

לקוטי פירושים

עצמו¹¹: "ישראל מאמינים כו" - ואיזה קישור להבנה ואמונה, והרי הם אדרבא שוללים זה את זה (דכשמבין אין צורך באמונה כו'). ומתוך: "זוה נכלל ג"כ בלשון אמונה וכו'".

(שם ע' 576)

כמו אומן המאמן ידיו: כלומר: אומן שיש לו אומנות שידוע אותה בנפשו, יש לו כשרון לה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו').

(שם ע' 577)

מה שהעיר על "כמו אומן המאמן ידיו" שזהו לכבד שאמונה היא מלשון אומן את הדסה וענין החינוך וכו' - צע"ק, כי זה כתוב בפירוש שם: "אמונה שהוא לשון רגילות וכו'", ובמילא אינו מובן כ"כ מה מוסיף בהתייבות "כמו אומן כו'".

(אגרות קודש ז"ח ע' 19)

וגם להיות לזכרון תמיד . קבלת עול מלכות שמים: הנ"ל (ענין התבוננות בשכל) - מועיל רק שתהי'

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פנוחים

המאמן ידיו: ע"ד שבת קג, א³⁶.

ידיו וכו': צ"ע כונת תיבת "וכו"²⁶.

לשון חז"ל: עיין ברכות פ"ב מ"א³⁷ ועוד.

כענין שום: דברים יז' טו'.

כמ"ש במ"א:

במ"א וכו': צ"ע כונת תיבת "וכו"³⁸.

עלינו וכו': כנ"ל פמ"א. ועיין ג"כ לקמן

פמ"ט.

כמ"ש במ"א:

36) ושם (ובפרש"י), לענין "המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה" - "מפני שמאמן את ידיו" (מרגלים ומכוונם כו'). 37) ושם: "למה קדמה פרשת שמע . . כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה". 38) ראה גם "הערות ותיקונים בדא"פ" כאן: "צ"ע הכוונה בזה". ובאגרות-קודש ח"ח ע' פז: "הצע"ג שלי הוא בכוונת תיבת וכו', וכמוש"כ בהערות" (וראה "לקוטי פירושים" כאן).

היראה כמדת התבוננות שלו, וכמדה שהשכל שבו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין התבוננות בשכל - לא בכל עת יכול כאו"א להיות במעמד ומצב של התבוננות שכלית וכו' (וראה לעיל פמ"א¹²: "שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה"); ואילו יראת ה' מוכרחת להיות תמיד, גם כאשר אין התבוננות שכלית. ולכן ממשיך אדמו"ר הזקן: "וגם להיות לזכרון תמיד . . קבלת עול מלכות שמים וכו'" - לא מצד התבוננות, אלא מצד אמונה טהורה, שענין זה יכול להיות תמיד אצל כאו"א, כמ"ש לעיל בפמ"א¹³: ש"אף אם . . לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים . . וקבלה זו היא אמיתית וכו'".

(שיעורים בספר התניא ע' 578)

ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה: מקשה בדברכות¹⁴ אמרו רז"ל דתפלה לית בה מלכות שמים.

וי"ל בזה, דהנה בכל מצוה יש ענינים עקריים וענינים טפלים. ובמצות דתפלה בפרט - עיקרה הדיבור¹⁵. שני לו - מחשבה¹⁶. ומעשה שבה הוא רק טפל דטפל. ולכן אמרו רז"ל דאין בה - בדיבור, שהוא ענינה - מלכות שמים.

11) ס. ב. (12) נו, א. (13) נו, סע"ב. (14) כא, א. (15) ולהעיר מתניא פל"ת. (16) עיין קו"א שם ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים.

לקוטי פירושים

וביותר יומתק - דבש"ס מדבר בשייכות לתקנת עזרא, ותקנתו היתה בענינים שבדיבור דוקא¹⁷, כמארז"ל שם¹⁸ "כדאשכחן בסיני" עיי"ש בתוס'. ובזה תומתק ג"כ פשיטות תמיהת הש"ס¹⁹ לימא קסבר ר"י בעל קרי אסור להניח תפלין. וא"כ, מה שהשתחואה דשמו"ע ענינה קבלת עול מלכות שמים - אין לזה שייכות כלל לתקנת עזרא.

(אגרות קודש ז"ב ע"ב שמה)

(17) פנימיות הטעם דאין תקנת עזרא אלא בענינים שבדיבור - י"ל ע"פ מרז"ל דקדושת הלשון וקדושת המעור מכוונים זל"ז (בארוכה בר"ח שער הקדושה פי"א ופי"ז. של"ה שער האותיות אות ש'. ועוד). (18) כ, ב. (19) סוכה כו, ב.